

© Maja Gal Štromar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

Maja Gal Štromar

PREŽIVELA

Izgubljeni govor Amelie Earhart

»Svobodna ne smem živeti. Ujeta ne morem živeti. Umreti nočem.«

© Maja Gal Štromar, 2019

»Vsak ritual, ki stremi po osvobajajočem in prerajajočem, se mora hraniti z oživljeno psihično močjo, ki je prevedena v verbalne in mimetične formule ... Tudi dvig ženske glave nad gladino vode (filmski prizor), ki pomeni osvetlitev mističnega in temnega ženskega principa, bi moral biti pospremljen z magičnimi invokacijami, s ponavljajočimi se priprošnjami, z zavajajočimi klici in glasovi, s spodbujajočimi litanijami, z molitvijo, a tudi z zbadljivkami, žalitvami, provokacijami, ki bi namigovali na nemirno skepso, ki služi kot izganjalec možnega propada iniciacije. Skratka, želel bi oviti ritual v zvočno pajčevino, sveto in hkrati prozaično. Upam, da te ne vprašam preveč, če prosim za molitev, ki bo sidrana v strahospoštovanju in hkrati v nenehni zafrkljivosti, izmuzljivosti in kletvici. Naj bo stara kot svet in večno otroška.«

Federico Fellini, letter to Andrea Zanzotto

Slika 1

V temi se zasliši pljuskanje vode z naraščajočo zvočno atmosfero. Kot brnenje sveta, planeta, ki se v vsej mogočnosti in počasnosti vrti okoli svoje stare osi.

MOŠKI GLAS *nejasni posnetki, hreščanje*: Tukaj Itasca. Tukaj Itasca. Sprejem.
Slišimo vas. Sprejem.

AMELIA: Itasca, Itasca, slišim vas. Morali bi biti tik nad vami, Itasca ... pa vas ne vidimo. Ponavljam, ne vidimo vas. Sprejem!

MOŠKI GLAS: Tu Itasca. Prosim za vaše koordinate. Sprejem.

AMELIA: Tu KHAQQ. Zmanjkuje nam goriva. Ponavljam, zmanjkuje nam goriva. May day. May day. Sprejem. *Hreščanje narašča.*

MOŠKI GLAS: Lockheed 10 Electra, ponovi, Lockheed 10 Electra, ponovi.
Prosim za koordinate. Sprejem.

AMELIA: Tu KHAQQ. Letimo na liniji 157, 337. Ponavljam, letimo na liniji 157, 337. Zmanjkuje nam goriva. May day. May day. Sprejem.

MOŠKI GLAS *hreščanje*: Tu Itasca. Tu Itasca. Electra, javi se. Sprejem.

AMELIA: Itasca, javlja se KHAQQ na liniji 157, 337, ponavljam, 157,337...
May day, may day. Ponovili bomo sporočilo na 6210 kilosajklov, ponavljam, ponovno se vam javimo na 6210 kilosajklov. Počakajte. Sprejem.

MOŠKI GLAS: Čakamo. Sprejem. Konec. *Hreščanje narašča, Amelijin glas se komajda še razume.*

AMELIA: Itasca, Itasca, may day, may day. Tu KHAQQ. Pomikamo se po liniji sever--jug. Ponavljam. Sever-jug. May day, may day ... Ime mi je Amelia Earhart. Potrebujem pomoč. Sprejeto. Konec.

Vse pogrezne v temo, ki traja. Amelia v snopu medle luči kleče vesla z odpadlim propelerjem letala. Ob vsakem zamahu se sliši globoko dihanje, voda, odmev, kot bi v počasnem posnetku veslala v praznino. Slika potone v temo.

Slika 2

Dogajanje je postavljeno med razbitine Amelijinega letala Electra. Sredi odra otok/grmada kot izolirani prostor notranjega zretja. Amelia brodolomka. Čas-danes, četudi se čas in prostor se v simbolnem smislu dotikata meje brezčasa in brezprostorski. Prehajanje iz enega v drugo je nujno. Amelia je preživela, ker mit nikoli ne umre. Iz slike v sliko se meje med iluzijo (igralka, teater) in Amelijino brišejo. Luč osvetli gol hrbet, Amelia si češe dolge sive lase, v kadenci šepeta izštevanko izmišljenega jezika otroštva, skovanko ali pač invokacijo, milijon let staro in hkrati brezčasen jezik, s katerim je lahko preživela.

AMELIA: »Sa ka ta, na ma bi, ču ki ru, sa ta, ka ...« *Hrbtno poplesuje, nežno, kot mehak buto. Potem se obrne, nekaj časa motri tišino, prisluškuje, tiho in rahlo zadržano. Amelia, kolikokrat sem ti rekla, ne pači se. Ne izmišljuje si novih besed! Se ti zdi to lepo? Pogledaj raje, kako si slinasta, uničila si boš satenasto srajčko ... Amelia, me slišiš? Spet sediš na ušesih in letiš v oblakih?! Milie, elastika na belih nogavičkah je popustila in umazala si jih, črne so od zemlje in na prstih so luknjaste. In ne grizi si nohtov, stoj pokončno! Smeh. Se ti zdi to smešno? Ne ugovarjaj! Ne nori, saj nisi fant! Kam si odvrгла lasno pentljo? Ne, ne in ne, kolikokrat ti moram ponoviti, nisi fant, deklica si! In deklice si s prsti ne vrtamo po nosu, še manj z oslinjenim prstom drezamo v sladkornico. Amelia! Zareži se, utihne. Ameliiaaaa ... A ša ba ri, ka to ra mi, sak e no mar, ki ko ju je ...*

Oder preplavi glasba, Amelijin hrbet potone v temo.

Slika 3

AMELIA: »Ime mi je Amelia. Amelia Mary Earhart. Rodila sem se 27. julija 1897 v Atchinsonu v Kansasu, a smo se kmalu odselili od tam. Pravzaprav smo se neprestano selili. Na štiri leta. Vzdolž železne ceste. Oče je bil namreč zaposlen pri železnici. Kansas City, Des Moines, St. Paul, Čikago, pozneje Boston, New York. Tako sem se že zgodaj naučila, kako se odvezovati od vezi. Človeških, sorodstvenih, prijateljskih. Predvsem pa sem se morala osvoboditi navezanosti na materialne stvari. Mogoče je bila to moja prva lekcija svobode, a tudi poguma, ki mi je bila položena v zibel. Fantje? Ah, tudi na fante se nisem navezovala. A tudi oni se niso kaj prida zanimali zame, pa nisem bila zaradi tega prav nič razočarana. No, morda sem njihov pomanjkljivi interes obžalovala, a le toliko, ker nisem imela stalnega soplesalca. *Glasba, začne se pozibavati.* Obožujem ples, in če bi imela fanta, bi najbrž pogosteje plesala. Tako pa sem na podstrešju sama poslušala mamine stare plošče in se z zaprtimi očmi pozibavala in sanjalarila ... Morda sem tedaj prvič zaslutila, kaj pomeni leteti. Četudi sta me zelo privlačili kemija in fizika, sem se pozneje odločila za študij medicine. Želela sem postati zdravnica. Proti koncu I. svetovne vojne sem obiskala Pidge, mojo ljubo sestrico, ki je tedaj pomagala ranjenim vojakom v bolnišnici v Torontu. In nekje v sebi sem zaslišala močan klic, da moram pomagati, narediti nekaj dobrega za družbo, za ta svet. Nekaj, kar nas bo preživelo in kar bo pomagalo preživeti. Kot medicinska sestra sem garala dneve in noči. Oh, in prav z veseljem so mi prepustili prehranjevanje ranjencev, med drugim tudi zato, ker so vedeli, da je viski v kuhinjski shrambi z mano in pred mano varen. *Smeh.* V tistem času si lahko na nebu opazoval le vojaška letala. Spominjam se zime leta 1918. Še danes čutim, kako mi mraz krči lica, led in sneg s propelerjev pršita vame. Ure in ure sem lahko stala v bližini letal in opazovala njihove veličastne pristanke in vzlete. A na žalost sem se v bolnišnici okužila z virusom, ki mi je povzročil

precej težav. Hudo vnetje sinusov je pozneje preraslo v kronično obolenje, končalo pa se je z nekaj operacijami in dolgim okrevanjem. In prav tedaj sem se iz čistega dolgčasa, v čakanju na ozdravitev namreč, vpisala v šolo za mehanike in se naučila skoraj vse o motorjih, to pa mi je pozneje seveda prišlo zelo prav. No, in potem je sledil študij medicine v New Yorku. Bila sem zelo nemirna in radovedna študentka, edina sem na primer že v prvem mesecu odkrila vse skrivne koticke univerze. Prečesala sem jo od kleti do podstrešja. Leta 1922 sem izvohala odlično točko, od koder sem v družbi znanega biologa lahko opazovala sončni mrk. Kako me je očaral ... Ne, ne biolog, *Smeh.* temveč mrk, zrenje v nebo, med zvezde! Drugič sem doživela mrk med poletom, leta 1924, lebdela sem nad kalifornijskim otokom Santa Catalina. Občutek, da te tema dobesedno požira, je bil zastrašujoč. Morda se pa tako umre, sem tedaj pomislila ... No, študij medicine ni trajal dolgo, kot niso drugi študiji prej in pozneje. Tudi tega sem, kot vse druge, opustila pred diplomo. Starši so obupovali nad mano, jaz pa sem vedela, da diploma v resnici ne prinese ničesar, še posebej pa ne znanja, kaj šele modrosti. In že tedaj sem vedela, da telesne bolezni niso nič pomembnejše od psihičnih. Morda je celo obratno ... Nekega dne sem opazovala letala, ki so pristajala na Long Beachu. Stopila sem k uniformiranemu mladeniču in ga vprašala, koliko stane tečaj letenja. »1000 dolarjev,« je rekel in me osuplo premeril. »Ženska, ki bi letela? Ah, daj no, punči, zresni se!« Ampak punči je še istega večera naznanila očetu, da hoče leteti, in tudi on je ni jemal resno. In ker doma ni bilo dovolj denarja, sem se odločila, da se zaposlim v neki telefonski firmi in si šolo letenja plačujem sama. Tako so me doma zelo redko videvali. Iz službe sem vsak dan s tramvajem hitela na letališče. Lepega dne mi je nek gospod z avtom ponudil prevoz in njegova ljubka hčerkica, ki je sedela na zadnjem sedežu, me je vprašala, kako lahko letim s tako dolgimi lasmi. »Lahko bi se zapletli v propeler,« je tanko zajavkala! Pisalo se je leto 1920 in ženska tedaj ni

smela imeti kratkih las. Tako sem si jih vsak teden na skrivaj ostrigla, a le za centimeter, da doma ne bi prezgodaj opazili prevelike razlike in zagnali vika in krika, dokler se nisem nekega dne opogumila in se ostrigla na fanta. Čak! Pa so odfrčali! Seveda se kritiki in mnenju o ekscentričnosti nisem mogla izogniti. »Te je bilo strah, kako je šlo prvič, daj no, Amelia, priznaj, da so se ti tresla kolena, najbrž si se podelala v hlače, a ne?« so me zbadali. Sledil je namreč moj prvi solo let. Ne vem, kako je bilo, a počutila sem se kot ... idiot. Moj prvi polet je minil brez posebnega vznburjenja, brez pohval, še posebej zato, ker pristanek ni bil ravno šolsko bleščeč. Šele pozneje, ko so doma vendarle dojeli, da se ne nameravam odpovedati letenju, in ko sem v veščinah letenja postajala vedno boljša, se me je mama usmilila in mi pomagala pri nakupu prvega letala. Seveda iz druge roke. Mama je bila od nekdanja moja tiha zaveznica, četudi se je glasno pritoževala nad mojim pretirano svobodnim obnašanjem. In prav kmalu sem izborila pilotsko dovoljenje in licenco Aeronavtične mednarodne federacije.

Slika 4

AMELIA se igra kavbojce, oponaša očeta: Bum, bum, bum ... za gorami se zasliši strel. Bum, bum, bum ... Moj soborec, pripravljen na boj, izvleče iz toka pištolo. »Obkoljeni smo. Poglej, tam doli. Prihaja šerif z okrepitvijo! Ne, ne, ne smeva kloniti do njihovega prihoda! Zdrži! Bum, bum, bum!, je ponovno odjeknilo v steni. Av, zadeli so me, Mac, mater, zadeli! – Joj, pa so vas res ustrelili, gospod Earhart? – Kaj? Če so me res ustrelili? Kaj ustrelili, ubili so me!!! In ostal sem živ le do prihoda šerifa, ki je rešil vse druge. No, potem pa sem spet oživel. *Smeh.* Kako živo je pripovedoval zgodbe o kavbojcih. Kdo? Ja, moj oče! Edward Earhart! In v zgodbah si je seveda prisvojil vse glavne junaške vloge. Zabaval je celo sosesko, enkrat je izgubil roko, drugič nogo, zato so bili otroci precej zmedeni, ko so ga čilega in zdravega videli hlačati po naši ulici. Najraje pa se je z nami igral kavbojce in indijance. Še dolgo je nosil na nosu znamenje hude bitke – brazgotino. Nek deček mu je namreč v strastnem boju pred nosom zapahnil vrata skednja. O, in pisma, ja, tudi pisma mi je pisal. In koliko jih je bilo! Pisem in lističev, s katerimi me je dražil in zabaval ... Draga moja Paralelepipedka ... Kaj? Prosim? Kako? Paralelelele...? Njegovo pisanje me je vedno katapultiralo v orbito, saj sem morala nemudoma ugotoviti, kaj za eno novo besedo mi je nastavil v past. Paralelepipedka? Dolgo sem bila prepričana, da je moj oče vseved. Da je prebral vse knjige tega sveta in da je posrkal vse vesoljno znanje. In znal je rešiti vse križanke! Bil je zmožen odgovoriti na vsa moja vprašanja, poznal je sleherno besedo, ki sem jo naključno izbrskala iz slovarja, celo tiste najtežje. Da, očetove bitke sem imela najraje, in četudi sem bila deklica in me je babica poskušala ukrotiti z rožnatimi satenastimi oblekicami in velikimi lasnimi pentljami, predvsem pa s prepričevanjem, da se moram kot deklica lepše obnašati, sem se najraje igrala z njim in z dečki z ulice. Jezdila sem kar brez sedla, igrala tenis, košarko in se s kolesom postavljala v deški družbi, to pa je seveda

moji babici dokončno posivilo lase. *Pljune in se smeje.* Da smo deklice manj sposobne od dečkov, telesno šibkejše, no, to bi morali šele dokazati, mar ne?! S sestro sva se nekoč prijaviли na atletsko tekmovanje. Med deklicami, ki naj bi tekale – o moj bog, kako absurdno! – v muslinastih oblekicah, sva se pojavili v kratkih hlačkah in si za vedno priborili naziv črnih ovc. *Akcent reflektor v obraz, nekoliko bolj otroško naprej.* »Dragi očka, z Muriel sva se odločili, da nujno potrebujeva nogometno žogo. Prosim, prosim, prosim, če nama jo za božič priskrbiš, brez nje namreč ne bova mogli preživeti. Žogic za bejzbol, palic, koles in drugih reči pa imava, kot veš, že dovolj in čez, hm ... misl'm, poln kufer, ok? In če po naključju kje naletiš na Božička, mu, prosim, razloži, da sva kljub vsemu še vedno deklici ... Aja ... da ne pozabim ... Tudi zračni puški ne bova rekli ne.«

Slika 5

AMELIA: Leta 1922 dobim prvo letalo, živorumen dvokrilnik Kinner Airstar iz druge roke. Poimenujem ga Kanarček in z njim dosežem prvi rekord med pilotkami, dvignem se 4300 metrov nad zemljo. Leta 1923 postanem 16. ženska z licenco za let. Da, edina ženska sem, ki je izvedla neprekinjen medcelinski let. Leta 1930 z enomotornim letalom Lockheed Vega dosežem mednarodni rekord na 100 kilometrov s težo 500 kilogramov. Leta 1932 dosežem nov rekord, brez postanka in dotakanja goriva preletim od Los Angelesa do Newarka ... Večkrat me vprašajo, kaj potrebuje odličen pilot. Ah, kaj le? Kavbo, pomaranče in paradižnikov sok, čokolado in 20 litrov vode, dva šala, zobno ščetko in glavnik, sendvič z jajčno omleto ... in seveda moža, da vam ga pred poletom pripravi. *Smeh.*

Slika 6

AMELIA: Leteti ... Ljudje pogosto gojijo zgrešeno predstavo, kaj pomeni leteti, kakšna so občutja tam gori, med oblaki ... Mnogi si predstavljajo, da je letenje podobno občutku, ko sloniš ob odprtem oknu zelo visokega nebotačnika. Pa se motijo. Ko si v letalu, občutka vrtoglavosti ni. Leteti je tako naravno, da se potnik letenja v bistvu še zaveda ne. Tam gori človeka popolnoma zapusti občutek za razdaljo. Prepada pod letalom ostaja le v miselni predstavi. Ko pa zremo z okna v nebotačniku, smo v stiku s tlemi, tistimi, ki jih imamo takrat pod nogami, a tudi tistimi, ki jih gledamo iz dvajsetega nadstropja nebotačnika, doli, na ulici. Vrtoglavica ali vsaj občutek nelagodja izhaja iz nepremične točke, ki se nahaja v vidnem polju opazovalca na zemlji. V letalu pa tridimenzionalnost ali vertikalnost z zemljo umanjata. Med letalom in zemljo se gosti atmosfera, to daje potniku popolnoma drugačen občutek. Prave stične točke z zemljo ni. Vse zemeljske tegobe, vsaj zdi se tako, izginejo: zemeljski strah, občutek teže ... Izgine pa tudi občutek za hitrost. Oko tistega, ki potuje v avtomobilu, se zatika ob drevesa, ob kamenje in s tem ustvarja občutek hitrosti in razdalje. Tako si pomaga in izračunava. Toda na nebu ni kamenja, ni dreves ali kandelabrov, nobene referenčne točke, ki bi nas opozarjala, da čas teče, da prostor mineva, da življenje mineva, da nas je iz trenutka v trenutek manj. Le zemlja je ... nekje daleč pod nami se v skorajda brezčasu čudežno razteza kot ameba. Višina vse splošči, razoroži, zrelativizira. Še najvišje gore niso več impozantne, drevesa postanejo grmiči, avtomobili žuželke, težka ilovnata zemlja, ki jo ljudje z muko in predanostjo obdelujejo, postane prikupna mehka krpanka, mesta drobne šahovnice ... Ali me je bilo kdaj strah umreti? V zraku? Res še nisem slišala, da bi pilot umrl v zraku, no, razen v primeru, če bi zobal češnje in bi se mu koščica zataknila v grlu. *Smeh.* Človeka od tam gori sploh ni zaznati. In njegovih problemov v zraku je zelo malo ... Pojavijo se šele, ko se dotaknemo tal.

Slika 7

AMELIA: »11 vodoravno: a-l-k-o-h-o-l-i-z-e-m, 9 navpično: A-L-K-O-H-O-L-I-K. Še ena nova beseda, oče, kajne? Alkoholik, kdor pretirano uživa alkoholne pijače; kroničen, notoričen alkoholik; si mislil, da ne vem? Da se boš skril za vedno razigran obraz, za norčavost in duhovičenje, za smeh in neskončne bitke med kavbojci in indijanci? Vedno pogosteje si pil. Prihajal si domov in za seboj pušчал sled, vonj po žganih pijačah. Ne, ne po razkužilu in dezinfekciji; lagal si namreč, da si pomagal pri popravilu lokomotive ... Da si se urezal in da so ti očistili rano. Alkohol razžre mikrobe, si nas prepričeval ... Na koncu je razžrl tebe, zvezo z mamom in našo družino ... Oh, vrhunsko si odigral predstavo ranjenca: povil si si roko, pod povoji se je skrivala zdrava roka, v tvoji duši pa brezdanja rana. Nisi odnehal, četudi smo te zasačili pri laži. Rekel si, da so sodelavcu Mitchu povili roko, tebi pa le iz solidarnosti. Te tvoje večne izmišljije ... Si mislil, da ne bomo opazili rdečih, zabuhlih oči in tresočih se rok, rahle nagnjenosti telesa in vedno bolj ukrivljenega hrbta, ko si se na vso moč trudil najti ravnotežje? Tvoja težka sapa ni nikomur prizanesla. In tvoja laž ni zmogla zaceliti rane, ki se je širila kot metastaze, se poglobljala in na koncu zjedkala tvoje srce. Moj nadvse čislani dedek, vrhovni sodnik Alfred Otis, mamin oče, je nasprotoval njeni poroki s tabo. Ko te je mama prvič pripeljala domov, je videl v tebi zgolj faliranega odvetnika, ničvrednega klovna, potomca osušenega in mrkega luteranskega pastora, ki nima pojma o zaslužku, ki nima pojma o biznisu, ki ne sodi v meščansko salonsko polikanost in omikanost. Že ob prvem srečanju ti je s svojo sodniško nadutostjo in oholostjo dal vedeti, da nisi dovolj, da ne ustrešaš njegovemu pričakovanju. Kot ponižen pes si se vlačil za njim, hotel si se potruditi. Mislil si, da moraš dati več, še več, vedno več. Kako zelo si se trudil, oče.

A med temi ljudmi to ne pomaga ... med temi ljudmi se ne pogovarja, si ne pomaga, se ne raste ... Ne, oči, med temi ljudmi se trguje, se izračunava in šteje. In naj si se še tako trudil, da bi te plemeniti in cenjeni sodnik Otis sprejel, ne, ne vzljubil, vsaj za silo sprejel, kot vzornega in ljubečega očeta njegovim vnukinjam, ni ti uspelo. Postal si pes sledilec, vedno bolj krotek in obupan. In sodniki ne marajo podložnih psov. Dedek je še naprej uspešno sodil, tehtal, odločal, ne le v sodni dvorani, povsod. In med sodbami in predsodki kmalu ni bilo več nobene razlike. Če bi bila tedaj odrasla, bi ti zaupala skrivnost, oče: ves tvoj napor je bil zaman, kajti nikomur nikoli ni uspelo; vpričo teh ljudi nikoli nikomur ne uspe. Bil si moteč, ker si bil živ. S svojo živostjo si jim kazal zrcalo lastne omrtvičenosti. Kako težko je bilo v vseh teh letih srečevati dedka in vedno znova gledati prezir v njegovih očeh, naveličanost in gnus. In morda celo zamero, ker ne boš nikoli zmogel osrečiti njegove deklince, moje mame. *Smeh.* Sem mislila, da se te reči dogajajo le ženskam! Prvič sta se z mamo ločila, ko si po dedkovi smrti zafrčkal vse njegovo premoženje. *Smeh.* Ah, oči, morda si si iz čiste objestnosti ali maščevanja dal duška! Bum, bum, bum! ... Mitch, pejva na en velik pir, umrl je Otis, stari sodni vampir! Kakšna zmaga! Pokopal si dedka in njegov denar in jaz sem morala prodati letalo, da smo z mamo in Pidge, mojo malo sestrico, lahko preživele. Leteti ne, preživeti ... Potem si se priplazil nazaj. Ah, ne, seveda se nisi priplazil ... Vedno si znal narediti vtis, dramo, komedijo, z velikimi obljubami in šopki rož, s prisegami in zarotitvami ... Vse zaman, bil je prepad, ljubezen do nas prešibka, do pijače vedno močnejša. Spet sta se razšla ... Edward Earhart, moj oče ... *Prehod na sceni v drugo dimenzijo.* Peljal si me na sejem in s prstom pokazal proti nebu. Čezenj je prifrčalo letalo. Poglej, Milie, to je svoboda!, si vzkliknil. Potem si utihnil, udarilo je v prsih. Bum, bum, bum ... V kotičku očesa se ti je zasvetlikala drobna solza. Oh, kako zelo sem si želela, da bi se mi nasmehnil, mi pomežiknil

kot nekoč, ko sva se igrala kavbojce in indijance. Imela sem osem let in prijela sem te za roko. Ob neskončni žalosti, ki te je hromila, je to menda vse, kar sem bila kot otrok sposobna storiti ... Bum, bum, bum ... mi je tolklo v prsih. Nežno, kar se le da, in previdno sem te prijela za roko in molila, da je ne bi umaknil. Mislila sem, da bom lahko omilila tvojo bolečino, pregnala črne vrane, ki so sekali tvoje nebo in gradili med nama zid tišine. Ne, nisi je umaknil. Molčala sva sredi sejemskega ropota. Dišalo je po pikantnih klobasah, ocvrtem krompirčku in lepljivi sladkorni peni. Gledala sem visoko vate, ti visoko v nebo. Postala sva zaveznika v bolečini. Jaz tvoja medicinska sestra, odrešiteljica, ti neodrasli otrok. In morda sva si tedaj tiho obljubila, da bova nekega dne zbežala. Ti še bolj v pijačo, jaz pod nebo: postala bom uspešen, briljanten vnuk, premožen zet mrkemu dedku, ki bo končno presodil nama v prid ... In morda bo moja lojalnost tako velika, oči, da se bom celo odpovedala ženski v sebi, materi nikoli rojenega otroka ... Saj veš, dedka ne smeva prehudo ujeziti ... Odšla bom tja, oči, kjer je tebi spodletelo.

Slika 8

Prizor zmage. Koriandoli padajo z neba v ozkem osvetljenem fokusu, Amelia s šopkom cvetja, maha in se klanja, iz šopka vleče cvetlice in jih meče naokoli. Ponovno se zasliši prelet letala, Amelia steče proti rampi, prizor se razblini.

Slika 9

AMELIA pobira koriandole iz prejšnjega prizora, siplje jih v žaro«: Jojmene!

Kakšnim nevarnostim smo se izpostavile, dekleta uboga, ko stopamo na tako dolgo in težavno pot! Ženska lepota mami vse sorte zmikavtov in nepridipravov! Bolj kot suho zlato bi jih utegnilo privleči ... ali ne bi bilo bolje, ko bi se ... moj stas je že po naturi nekoliko drugačen ... preoblekla v možatega junaka? Pa najsibo v mojem srcu še tak skrivnostni ženski strah, z naostrenim mečem ob boku, z merjaščevim bodalom v desnici bo moj bojni videz vzbujal grozo in trepet. Prav tako, kot ju seje marsikateri moški usranè, ki za svojim srboritim obrazom skriva pomehkuženo slabištvo ... Oh, Shakespeare! Z Eleanor sva sedeli v prestižni loži gledališča in ob igralkinih besedah *pomehkuženo slabištvo* sva se spogledali in zahihitali. Spoznali sva se v Beli hiši, aprila 1933, na slavnostni večerji, ki jo je priredil predsednik Roosevelt, Eleanorin soprog! Ah, da, da, na mojo čast, saj sem vendar prva ženska, ki je sama preletela Atlantik! No ja, prva moj drek! Roko na srce, tistega leta 1928 ne štejem, bila sem le nema priča, ki so jo posedli kot neuko, usmiljenja vredno tepko v trup letala. Nekega aprilskega dne leta 1928 je zazvonil telefon. »Halo, ne poznate me. Moje ime je Railey ... Kapitan Railey! Bi preleteli Atlantik?« Odgovorila sem: »Kaj? Kako? Preletela Atlantik? Mojbog, bi. Bi, bi, seveda bi, in še kako! Toda, joj, kdaj pa, ker imela bi namreč še kar nekaj kaj-pa-čejev!« Ženska, ki je financirala prelet Atlantika, premožna Američanka Amy Phipps Guest, ki je sicer živel v Londonu, je brez težav kupila trimotornik Fokker in ga preimenovala v Friendship – Prijateljstvo. V znak prijateljstva med Anglijo in Ameriko.

Torej, Amelia, si pripravljena na prelet Atlantika? V primeru nesreče se odpoveduješ tožbi in odvezuješ preostalo ekipo kakršnekoli odgovornosti? Kaj si študirala? Si zdrava? Si močna? Kakšne so tvoje pilotske izkušnje? Kaj nameravaš narediti po preletu? Se strinjaš, da bosta moška pilota plačana, ti pa ne? Pilot Bill Stultz bo prejel 20.000 dolarjev, strojnik Lou Gordon 5000 dolarjev. Tvoje plačilo je vstop v svet aviacije, delaš torej za svoj renomé in slavo; seveda vsi honorarji intervjujev in drugih novinarskih novic pripadajo organizatorju. Aha, še to, ne boš pilotirala. Sedela boš v trupu letala in boš le priča preletu. To je za žensko dovolj, a vpisala se boš, o, da, to pa, v zgodovino letalstva.

Seveda sem bila proti, nisem hotela biti mrtva cokla, povoženo ženšče, sirotno odčarani osebek, ki kot kup nesreče čemi v prelepi oblekici nad Atlantikom – in predvsem: o katerem bi se širile neresnice! Kakšna junakinja neki, ki je kot prva ženska preletela Atlantik! Mislite, presedela v repu letala in lupila pomaranče? Haha, pomaranče ... Ne, saj jih nisem lupila! Zaradi megle nam ni uspelo razbrati natančnih koordinat in zato tudi ne pristati; vedeli pa smo, da nismo daleč od obale, in ker nas ladja pod nami ni opazila, da bi nam pomagala in nas usmerjala, na radijske klice pa se ni odzivala, sem po sili razmer iznašla posebno strategijo: na ladjo sem zalučala vrečko pomaranč, da, vso zalogo, ki smo jo imeli s seboj, in to s posebnim listkom s sporočilom: Od časa do časa je super pogledati v nebo! Morda ne ugledate boga, naše letalo pa! *Smeh*. In vrečka je padla naravnost na sredo kapitanove kabine. K sreči ni nikogar ubila. Pa naj še kdo reče, da praktična gospodinjska logika ne sodi v pilotsko domeno! O tem se seveda nikoli ni govorilo. Billa in Louja bi s tem spravila ob sloves in posel. Draga gospoda Bill in Lou, kakšna je bila vaša strategija uspešnega preleta? – Ženski met pomaranč! Lahka kategorija! *Smeh*. Da, kaj kmalu mi je postalo jasno, da s trmo in pokončnostjo, z neposrednostjo in resnicoljubnostjo ne bom dosegla prav veliko. Saj poznate izziv Psihe z zlatim runom, mar ne?

Počakati je treba na temo, da zverine zaspijo. Nadei si je treba masko, čemeti v zasedi, plitko dihati in se pretvarjati, da nam je v redu tudi tako ... Joj, kako sovražim to zapovedano malomeščansko taktiko preživetja! Počasi in previdno, da ne bi s svojo sposobnostjo in talentom prizadeli njihovega ega! Kot mačka se moramo sukati okoli vrele kaše, se pomanjševati in skromno hliniti nemočne punčke in jim vedno znova dajati vedeti, da so oni več, da so oni bolje, da so oni vse ... Da, od mene se je pričakovala splošno znana ženska spravljivost, pravljični tišina in mehkoba, velike, začudene kravje očke in, ah, da, strokovno povedano, ženska receptivnost. Sprejmi ali pusti. Sprejela nisem, pustila pa tudi ne. Konec maja je napočil The Day D. A nam je prvič spodletelo. No, ne meni. Meni ni še nikoli spodletelo. Nič ne vem o tem! *Cinično, smeh.* Ko smo hoteli vzleteti, je bilo prevetrovno, drugič pa nas je ovirala gosta megla. In bili smo seveda pretežki. In kdo je po nekaj urah tuhtanja in skrajne razočaranosti, da ne rečem vdanosti v usodo, pilotoma Billu in Louju svetoval, kako kljub vsemu varno zapustiti tla? Ženska! Kako? No ja, žrtvovala sem garderobo. *Smeh.*

Slika 10

AMELIA: Leta 1932 sem si končno prislužila vzdevek Lady Lindy, po pilotu Charlesu Lindberghu, ki je prvi sam preletel Atlantik. Moj let od Nove Fundlandije do Irske je trajal 15 ur. In kljub izgubi goriva, kljub plasti ledu, ki se je vztrajno debelila na krilih, in kljub počenemu konektorju, iz katerega so v zadnjem delu poleta skrb vzbujajoče bruhalo ognjeni prameni proti kabini, mi je uspelo. In tako sem praktično čez noč zaslovela in spoznala Eleanor Roosevelt. Kakšna ženska! V trenutku, ko sva se zagledali, sva se takoj sporazumeli. Moja sestra Pidge je bila daleč in pogrešala sem žensko solidarnost. Tisto brez besed. Pri kateri štejejo le dejanja ... Proti koncu večerje, ki so jo v Beli hiši priredili meni na čast, sva se kot dve ilegalki izmuznili strogemu državniškemu protokolu in na bližnjem letališču naročili letalo, s katerim sem jo odpeljala na nočni let od Washingtona do Baltimora. Po tem poletu sem ji obljubila, da jo bom naučila leteti, pa se žal nikoli ni zgodilo. Vem, da me je iskala še dolgo po tistem usodnem 2. juliju 1937, ko sem izginila sredi Tihega oceana; pritiskala je na marsikoga, na moža, na predsednika Roosevelta, da bi me našli, da bi vendarle odprli vojaški arhiv. Ni ji uspelo. Top Secret. Še danes je dokumentacija z resnico strogo varovana. Zakaj? Ker je Tihi ocean pač moral ostati tih ... Postala sem nerešen primer! Ali bolje, nikoli rešen primer. Amelia Earhart, izgubljen primer. *Nasmeh.*

V ozadju posnetek:

MOŠKI GLAS: Čakamo, Electra, še vedno čakamo. Javi se! Sprejem. Konec.

Hreščanje narašča.

AMELIA: Itasca, Itasca, may day, may day. Tu KHAQQ. Pomikamo se po liniji sever--jug. Ponavljam, pomikamo se po liniji sever-jug. May day, may day ... Ime mi je Amelia Earhart. Potrebujem pomoč. Sprejeto. Konec.

Hrup letal je vedno močnejši. Prelet cele eskadrilje. Nič.

Slika 11

AMELIA: Koliko časa bom še morala ostati na tem otoku? Se še nisem dovolj spokorila? Je to plačilo za svobodo, ki sem si jo vzela? Še vedno se vam zdi, da sem premajhna, preveč ženska za pot okoli sveta? Preveč drzna, prezahtevna? Nekega dne bo to malenkost, nekega dne bodo moje sestre osvojile Luno, kaj Luno, Mars, Venero! Moje roke so roke nič več mladenke. A se še vedno široko razpirajo. Kot krila. Z njimi sem kot otrok objemala široka debela v parku ob hiši, mogočne sekvoje in sanjala sem nove svetove. Le še papirnata ikona sem, gledališki lik, ki po aplavzu izgine z igralkinega obraza, potone v njenem telesu, utihne, da bi ne bil preveč moteč. Zgoščena sem v arhetip bojevnice, velike Amazonke, marginalke, žrtve, pionirke, ah, da, feministke. Postala sem papirnati simbol vztrajnosti, poguma, strasti in ženske ozaveščenosti. Kako že gre moj največkrat uporabljeni citat? Čakajte, da ... Ne prekinjajte ljudi, medtem ko uresničujejo stvari, za katere ste bili prepričani, da so nemogoče! Je pomagalo? Je bilo zaman? Uprizarjale se bodo predstave, snemali se bodo filmi ... Toda kje v tem papirnatem morju vsega presežnega stoji Amelia, ženska, konkretna ženska iz mesa in krvi? Pogledajte me! Kaj vam ni jasno? Jaz *sem* ženska! Kaj vas moti, moje hlače? Pilotski jopič, škornji? Očala, pilotska kapa? To, da sem neposredna, čista, brez agende, predvsem pa živa? Cela plejada jih je že bila bitke pred mano, letele so celo z baloni, mnoge so požrli ognjeni zubljji! Ne, ne tisti na grmadi, čeprav tudi tisti, da ... a požrl jih je ogenj v zraku, o, da, za svobodo enakosti je gorela alkimija duha: Jeanne Geneviève Garnerin, Madame Blanchard, Élise Garnerin, Margaret Graham. Ni bilo dovolj. Kljub pogumnim preletom mnoge ženske še danes ostajajo ujetnice lastnih sanj. Sanj, ki so se jim morale odpovedati, se sprijazniti z manj. Z večnim NE, TI PA NE! Ne boš, ne smeš, ne zmoreš, ti ne pritiče, ker si – pač – samo ženska! In preotročje bi bilo iskati krivca. Moški? Spet? Ali res? Ali

so res za vse krivi moški? Najbrž je vse skupaj dosti preprosteje: dva demoni v nas – inertnost in strah, ki ju pestujejo neodrasli in nepodojeni dojenčeljni – nas vlečeta v upogibanje duha; slepo sledenje samooklicanim avtoritetam nas vleče v samozapovedano negibnost. Kajti prva in edina izdaja se zgodi v človeku samem. Onkraj spola. Vse drugo so izgovori in prelaganje odgovornosti. Kaj me gledate, predvsem ve, da, prijateljice moje, sestre, ki ste mi nastavljale pasti iz lastne nemoči, iz grenčine lastne zataknjenosti, iz lastne odrasle nedoslednosti, sestre, ki ste podnevi polagale vence na moj grob, dvigale pesti in kričale k enakopravnosti, zvečer pa iz strahu in ponižnosti perfidno tkale gnezdo njim, ki so vas vedno znova žrtvovali za svoje male zmage, za veter v zalivu. *Zapoje.* »Barčica po morju plava, drevesa se priklanjajo ... O, le naprej, o, le naprej, dokler je še vetra kej ...« Ste mislile, da bom tiho, ker se ne spodobi dvigovati roke tudi nad svoj spol? Resnica je vedno nad. Onkraj. Bitka je samo ena. Žal mi je, morala sem. Pravzaprav mi ni žal ... Beseda solidarnost je še vedno in prepogosto retorična puhlica za solzave nadaljevanke.

Slika 12

AMELIA: Nikoli nisem prezirala moških. Nikoli! Nasprotno, ljubila sem jih ... ljubila sem ga ... Z obrazom se zarijem v njegova pleča. Vem, ne bo trajalo. Ne more trajati. Zato molčiva. Gledava prostranost, ki se z vsakim dihom krajša. Prisluškujeva končnosti, ki se širi v brezkončnost. Morda se šteje ura, morda se štejeta dve. Brez besed. Slišim veter, kako ostro brije. Slišim topot motorjev, morda je bitje najinih src. Bum ... bum ... bum ... Brezmejna dolina ... pod robatim oklepom moje osame, moje enovprežnosti dvigne srajco nad popek in ga poljubi. Z jezikom zakroži okoli planeta. *Nasmeh*. Moj akrobatski pilot: 45 navzdol, luping, pasji zob, tonó, valjček, hrbtni let, hrbtni zavoj, kubanska osmica ... *Smeh*. Od daleč zaslišim svoje ime. Amelia ... To je moški, ki izgovarja moje ime. Moški, ki zmore izgovarjati moje ime. Moški, ki ne tekmuje z mano. Le kaj naju drži tako visoko nad zemljo? Še močnejše žge v ledjih ... Razesredinjena sem. Nekdo je razbil kalejdoskop in zrcalca s tisočnimi podobami letijo v nebo. Tako sem žalostna, nenadno pijano žalostna, ker se mi približuje smrt. Čutim, kako prodira vame, kako pospešeno diha, se oklepa moje voljnosti in kako nemirno sope. V meni privzdiguje perjanice bolečin, še malo, čisto malo, in bom osvobodjena. Žalost bo odšla. Za vedno me bo zapustila. Gostota nevzdržnosti me bo oklofutala. Jezik ni nikoli izrekel, kar bi moral, kar bi lahko ...

Slika 13

AMELIA: George Putnam, moj mož. Sedemkrat me je zasnil, šele sedmič sem privolila. Zakaj šele tedaj? Živeti vsakdanje življenje pomeni biti razočaran. In jaz nisem hotela biti razočarana. Više si želimo živeti v skladu z ideali življenja, globlji bo padec v razočaranje, ko znova pristanemo na trdnih tleh v običajnosti. In kdo bi bolje vedel kot jaz, kaj pomeni biti visoko in kako je, ko moraš pristajati. Tehnično brežhibno pristajati na trdi, spolzki asfaltni pristajalni stezi, pristajati varno, pa četudi v megli, ob nalivih in toči, ob vsakem vremenu, *pristajati na kompromise*. Če ne pristaneš, umreš? George je bil sprva le moj menedžer, moj promotor, moj motivator in svetovalec. Skrbel je za mojo javno podobo. Skrbel je za moje finance, za mojo slavo. Morala sem pisati članke za Cosmopolitan, knjige, delala sem reklamo za cigarete in modno linijo Ninty Nine. Kadarkoli sva morala v javnost, mi je skrival priljubljene hlače in zdrgnjeni usnjeni jopič. Ja, prav tega, v katerem sem, ko je bil še nov, celo spala. Želela sem si, da bi se čimprej obrabil, da bi postala podobna pravim pilotom. V butikih mi je George izbiral drage svilene obleke, pri klobučarjih naročal najboljše in čudovite klobučke, pogosto impregnirane s šelakom, naravno akacijev smolo, saj je vedel, da se pred dežjem, tepka, nikoli ne skrijem pod dežnik; kupoval je draga krzna in me vedno znova ob fotografiranju opominjal, če sem se v kamero smejala na vsa usta. »Med sprednjimi zobmi ti zeva grda špranja, draga, nikar je ne kaži, kot bermudski trikotnik je, pogubila nama bo posel.« Izbiral je – kot je rad ponavljal – za najin posel najprimernejša in najimenoitnejša mesta, kjer naj bi se pojavljala v javnosti. Na družabne dogodke je premišljeno vabil pomembne in premožne ljudi, ki bi mi lahko pomagali pri uresničevanju preletov. Etika izbora? Pogosto pomanjkljiva. Pomoč se je namreč štela v dolarjih. A George ni trenil, tudi tedaj ne, ko so k sofinanciranju pristopili preprodajalci orožja, trgovci nedovoljenih substanc in sumljivi lastniki

nočnih lokalov. Ostajal je okreten in galanten. Velikokrat sem premišljala, ali bi mi uspelo tudi sami? Sem vendarle pristajala, podpisovala kompromis? Edina ženska sem, ki je izvedla neprekinjen medcelinski let, a razdalje med nama mi ni nikoli uspelo premostiti.

Slika 14

AMELIA: Padla je kocka. Obletela bom cel svet. Prva ženska bom, ki si je kaj takega sploh upala. Drznila! Letela bom okoli ekvatorja in v 40 dneh preletela približno 29 000 milj, z začetkom in koncem v Kaliforniji. Pot bo vključevala približno 20 postankov: Afrika, Indija, Tajska ... No ja, morda s Freedom narediva kakšen postanek več, v primeru višje sile, torej slabega vremena. Letalo, s katerem bom obletela svet, je dvomotorni Lockheed 10 Electra, srebrni orel, jeklena ptica s tanki, ki hranijo več kot 450 kilogramov goriva, veliko več od običajnih rezervoarjev, ki ponavadi zmorejo le 90 kilogramov. Ja, moje letalo se imenuje Electra. Kar na smeh mi je šlo, ko so prvič poklicali iz tovarne in izrekli njegovo ime ... Ifigenijo je kralj Agamemnon v Avlidi žrtvoval za veter v jadra njegovih bojnih ladij, da bi njegova vojska lahko napredovala. Joj, prosim, prosim, samo ne preveč vetra, da lahko vzletim! *Smeh.* Za kopilota in kartografa sem si izbrala najboljšega, Freda Noonana. Nekdanjega marinca. Čeprav je imel George ob tej izbiri kar hude pomisleke. Fred je bil namreč zdravljen alkoholik. Vem, videla sem, kako se mu tresejo roke. Videl je, da sem opazila, in jih je zato vztrajno potiskal malce v žep usnjenega jopiča, malce pod mizo. »Daj no, Amelia, ne nori, moškemu, ki se mu tresejo roke, sploh pa, ko gre za natančne kartografske izračune, nikakor ne moreš zaupati! Milly, prosim, premisli! Včasih gre za milimetre in ti milimetri bi te lahko stali življenje!« me je rotil George. Roke ... Tresoč se roke ... Očetove dlani, roka v roki sredi sejemskega ropota. Bum ... bum ... bum ... Diši po

pikantnih klobasah, ocvrtem krompirčku in lepljivi sladkorni peni. Gledala sem visoko vanj, on visoko v nebo. Postala sva zaveznika v bolečini ... Morda pa sem vztrajala pri Fredu zgolj zato, ker sem hotela dati očetu še eno priložnost. 21. maja 1937 sva poletela iz Oaklanda v Kaliforniji. Natanko ob 8. uri in 43 minut. In uspelo nama je prvič.

Slika 15

AMELIA *bobnenje letal*: Pssst, slišite? Ponovno preletavajo, že stoletje je tako.

Koliko časa bom še morala govoriti neznani jezik na tem osamljenem grebenu, ki ga še nobenemu kartografu ni uspelo najti, kaj šele izrisati in označiti, da bi me slišali? Pravijo, da ta otok ne obstaja. Kot tudi jaz najbrž ne obstajam več. Predstava sem. Iluzija. Obdana s kvintali vode, z oceanom, ki ne jenja ječati. Dneve in noči, desetletja, stoletje isto bučanje, ki človeka počasi, a zanesljivo pripelje do norosti. In te zverine ... Vsak dan jih gledam, kako se vrtijo v krogih, vohajo kri, vohajo hrano in čakajo, potrpežljivo. Da me popade histerija, da se poženem v vodo in zamahnem proti neznanemu kopnemu, da se odrešim, da jim povem, da sem še vedno tu, še vedno živa, četudi so me že davno razglasili za pogrešano, izginulo, za mrtvo. Oh, George, kar vidim, kako lep nagrobni kamen si mi postavil. Svetleč in marmornat, v katerega si najbrž vklesal srebrne linije mojega elegantnega *letal* *Electra*. Ne morem verjeti, da si tudi ti dvignil roke. Kako patetično in predvidljivo.

Slika 16

AMELIA: Ljubezen, je bila to ljubezen? Sem kdaj zares ljubila? Ali so to le sanjarije za literaturo in teater? Panacea, ki nam pomaga preživeti? Najbrž nikoli ne bom vedela čisto zares ... Dokler očaranosti ne polomimo rok, dokler ne doživimo razočaranja, ni mogoče resnično ljubiti in biti ljubljen, pravijo. Jaz pa sem želela leteti. Želela sem si svobode. Želela, da me v tem ne bi bilo strah. Da bi premagala strah pred prepustom. In morda ... ne vem ... me je bilo zato strah ljubezni. Ker v ljubezni moraš pasti. Ah, hočemo spokojnosti in varnosti, a hkrati nenehnega vzajemnega vznemirjanja; lačni smo viharjev, ki bi nam vlivali adrenalina, nas premikali iz udobja, in hkrati se tega bojimo. Zato večno iščemo, da bi večno ne našli. Pretvarjamo se, da pričakujemo. Pričakovanje in pričakovanje pričakovanja nič manj ne razbija očaranosti, in bolečina, ki jo ta razočaranja povzročajo, ni z leti nič manjša. Kaj sem potemtakem iskala pod nebom? Onstranstvo v tostranstvu? Sem bežala? Sem iskala Ljubezen? A tisto ljubezen, ki bi ne bila obvezujoča? Ja, ta svet je svet predstav. Ja, in mi vsi živimo v predstavah. Tudi Amelia Earhart živi samo še v predstavi. Ali res? Oh, George, ljubi angel varuh moj ... Še pred prvo poročno nočjo sem ti napisala pismo, se spomniš? V najinem zakonu zahtevam popolno svobodo. Ne bom te omejevala, in enako pričakujem od tebe. Kako strašno se je moralo to slišati, kajne? Zahtevam popolno svobodo. Brez odrekaj, brez zahtev, brez pričakovanj. Tako visoko in še više je segal moj let. Moja samoobljuba. In kdor visoko leta, nizko pade? *Smeh.* A hotela sem ... Vse. Vse! Ali nič. Sem bila sužnja ideala, sem bila zaslepljena ali pa sem bila edina, ki si je upala zares verjeti in riniti resnici pod nos? Zrenje vanjo je nevarno, Ikar že ve ... Cena za drznost je visoka. Človek, kakšna nenavadna samozagledana in sebična žival si! Sposobna bičanj in božanskih udarcev. Zahtevaš varnost in tujost, bližino in razdaljo, vznemirjenje in pomiritev, moč in šibkost, pretres in pomiritev, vse to in še

več in morda nič od tega ... Ko sem se iz samotnosti vendarle zagnala za drugim, morda nisem iskala sebe v zrcalu, temveč tistega drugega, ki bi bil sposoben predreti mojo edinstvenost, jo pretresti v mojih obrambnih mehanizmih, do drobovja, da bi me na novo določil, na novo vzpostavil ... Še vedno sebično, mar ne? Ali imam pravico zahtevati svobodo in jo jemati drugemu skozi diktat pričakovanja? Ta čudna zahteva po izročitvi drugemu ... ali ni ta preobremenitev skorajda dobronamerni terorizem? Toliko desetletij pozneje sem še vedno tu in še vedno ne vem. Zdi se mi, kot bi krožila nad samotnim otokom s skritim zakladom ... in nikakor ne pridem do tja ... Amelia Earhart, nerešeni primer, ki ne zmore pristati. Mnogi so prepričani, da je samota predpogoj prepoznanja, a brez zrcala menda ne gre ... Ljubezen je tu, da nas cefra, pomiri in ponovno razcefra. ... Oh, George, le zakaj ponovno govorim v množini?

Iz ozadja posnetek

AMELIA: Itasca, Itasca, may day, may day. Pomikamo se po liniji sever-jug. Ponavljam, pomikamo se po liniji sever-jug. May day, may day ... Ime mi je Amelia Earhart. Tu KHAQQ. Potrebujem pomoč. Sprejeto. Konec.

Slika 17

AMELIA: 2. julija 1937 zjutraj, na 42. dan najinega poleta okoli sveta, sva s Fredom poletela iz Laeja, Nova Gvineja. Moj bog, torej dežurni meteorolog, *Smeh*, je napovedoval mil dan brez posebnosti. Za nama je bilo že osupljivih 22 000 milj preleta, ostalo nama jih je le še 7000. Na poti proti domu naj bi se ustavila na otoku Howland, kjer bi morala dotočiti gorivo. Bilo je rahlo megleno, vatasti kosmi so se trgali in pod sabo naj bi kmalu zagledala skupek koralnih otokov. Letela sva s hitrostjo 140 vozlov, na višini 7000 čevljev. Nato sem se dvignila na 10 000 čevljev, kar ni ravno ekonomično glede goriva. Zakaj sem to naredila? ... Ko sem bila še majhna, sva z očetom gledala, kako se voda v lijaku pomika proti odtoku. Vedno hitreje se je sukala in grgrala svoj odhod. Glej, Amelia, voda se bo vedno vrtela v levo, nasprotno od urnega kazalca! Zakaj?, sem vprašala. Ne vem, vem le to, da levosučnost napoveduje smrt, desnосуčnost pa življenje. Tedaj mi je Fred poslal sporočilo. Prišlo je po jekleni žici, po škripcu. Amelia, poglej, na desno, nujno, takoj! Dvignila sem glavo proti desni, vlažna sluzava sivina se je pretrgala, nepredirna zgoščenost se je razdrobila v nenavadno svetlobo, ki je v enakomernem utripanju slepila bolj od snežne beline. Stisnila sem oči. Mojbog, modre ptice, koliko modrih ptic! Cela jata, kaj jata, roj ptic kot gošča svetopisemskih kobilic je letel proti nama. Ne, niso letele, vrtinčile so se kot tajfun, levосуčno. In ko sem se jim nevarno približala, se mi je zazdelo, a le za hip, da sem v očeh ene od ptic prepoznala očetovo oko. Zastal mi je dih. In sunkovito sem dvignila krmilo.

Posnetek iz ozadja

AMELIA *posnetek iz offa, slika*: May day, may day, tu KHAQQ. Tukaj Amelia Earhart, may day ... Voda mi sega do kolen, pomagajte mi, may day, may day, KHAQQ. Voda narašča do grla, may day. May day, a še vedno

govorim ... Sa ka ta, na ma bi, ču ki ru, sa ta, ka ... še vedno LAHKO
govorim ...

Slika 18

AMELIA: Zdaj grem. Jaz sem govorila, morda preveč, a vi ste molčali. Tudi ti, Eleanor, zaveznica moja, prijateljica, ko si izvedela, da so me vendarle našli. Da sem še teden dni po prisilnem pristanku na Marshallovih otokih oddajala radijske signale ... Pa menda ja nisi verjela, da tako izurjena pilotka ni zmožna navadnega prisilnega pristanka in je klavrno zgrmela v vodo? S Freedom so naju našli Japonci in naju prepeljali na otok Nikumaroro ... Za Freedom se je izgubila sled. Jaz sem preživela, in mnogi moji rojaki še danes trdijo, da samo zato, ker sem vohunila zanje. *Smeh.* Človeka, ki mu uspejo velike stvari, je treba očrniti, in to za vsako ceno. In videli ste me, kako vam maham, dvigam belo srajco v zrak, kričim, prižigam ogenj ... Čudovite panoramske fotografije bodo začudeno občudovali vaši zanamci, ko se bodo vojaški arhivi nekega dne odprli za javnost ... Da, vedeli ste, videli ste me, a niste ukrepali. Nisi ukrepala, prijateljica moja, in niti ti, domovina, moja ljubljena očetnjava, ki sem te brezmejno ljubila in verjela vate. Nisi. Tudi zate sem podirala rekorde! Amerika, nisi smela priznati, da si prestregla japonsko sporočilo, da so me zajeli. Če bi se odzvali, bi morali v isti sapi priznati, da ste vdrli v kodo vojnih sporočil, s tem pa bi ogrozili velik vojni načrt: tik pred izbruhom 2. svetovne vojne ste s stotimi milijoni dolarjev pomagali Kitajski pri oborožitvi proti Japoncem. »Življenje enega moža odtehta več kot tisoč žensk?« 4 milijoni, kaj pa je to? Pljunek v ocean! Da, toliko je stala navidezna kampanja mojega iskanja, medijski pomp, da se zadosti hrepenenju malih gospodinj, ki v svoji prikupni, piškavi, indoktrinirani glavici še verjamejo, da bodo tam preko oceana nekoč lahko enakopravno volile. Retorika je bila baročno napihnjena in solzavo patetična: postala sem heroinja stoletja, da bi medtem v zakulisju, na senčni strani protokol vzdržal ustaljeno pot; da bi lahko generacija za generacijo še naprej s krvjo maščevala svoje prednike, da bi s svojo nadutostjo še naprej netili dobičkonosne spore, vojne, genocide ... Kmalu

zatem je zapihal veter v Avlidi ... Od tod sem gledala prelete, morje se je obarvalo v škrlat. Letala so se spremenila v ščuke, svobodne ptice v bombnike v rokah banalnih ljudi. Ne, niso bili strašni, le strašno banalni ... In strašno je bobnelo, bum, bum, bum, strahotno je bobnelo ... Zdaj vem in nič več nisem žalostna ...: ta svet večnega antagonizma ni zrel za prehod, za blagostanje. Pohod najstrašnejšega totalitarizma se je začel kot majhen hec, naivna igrlica, v kateri so veleindustrialci poskušali rešiti svoje zajetne bančne račune, svoje male konstipirane oportunistične riti. Tako so postavili na piedestal njega, ki je uplinil pol Evrope. Strašno banalno ... Nebo je zgoraj in se vse bolj odmika, zemlja se vse bolj pogreza vase! Zgodovina ni nobena zgodba o uspehu, namesto tega se opotekamo od ene oblike razredne družbe do druge, od ene vrste zatiranja do druge ... *Smeh*. Kaj je, pretežke besede za žensko? Saj je samo igra! Še malo potrpite, grem, in po predstavi bo zakuska! Pretvarjamo se, da našo zgodovino piše nekdo drug, in da mi ob njej nemočno nemimo. Mi vsi smo eni navadni hinavci na nagnitem levem kaviarskem bregu. Zob za zob, oko za oko ... Človeštvo je že davno oslepelo! Težko je dojeti, še težje sprejeti, da je vsak posameznik bojišče zase. Otok upora zase. Da mora vsak posameznik najprej in predvsem odgovarjati za svoja dejanja. A odgovarjajo mi samo še valovi ... In za ta prelet v lastno temo ne potrebuješ letalske licence. Na tem samotnem otoku sem se postarala ... Še vedno se sprašujete, ali je danes kaj drugače, bolje? Tam zunaj so ladje ... Čakajo na žrtvovanje za veter v zalivu in na nov spopad. »O, le naprej, o, le naprej, dokler je še vetra kej ...« Kapitalizem se sprehaja po robu noža, še malo, pa se bo prekucnil. Bum, bum, bum ... V barbarizem ali v fašizem. Kulturni kretenizem in samovšečnost, birokratska zaplankanost, ne, ne resnica, ki biva nad bogovi, temveč mnenja gobezdal in govornice nam zategujejo vrat, banalnost zla ... Ali se to morje sploh kje konča? Morje, v katero gledam dan za dnem? Morje, ki ječi, buči, ne dá spanca ... Morje, na katerega gladini iščem rešilne ladje, čezooceanke ... Zdi se, kot bi čakala, da bo prepozno ... Potrebujem le dvojne oči, ki bi se razprle in me

ugledale, rešile te obupne osame, te čudne, grenke resnice, ki mi jemlje sen ...

Svobodna ne smem živeti. Ujeta ne morem živeti. Umreti nočem. Sovražnik je bil milejši od mojih očakov; pustil me je živeti na tem osamljenem otoku. Je bila to kazen? Če ne sovragova, čigava? Slišim aplavz, veliko aplavzov, o svet!!!, moje ime ste nadeli mostovom, šolam, ulicam. In zdaj naj vam v epilogu predstave o njej, ki je znala in zmogla leteti, povem, če se nam bo izšlo? Ste to hoteli od mene? Katarzo? Intravenozno injekcijo poguma, da bi vsaj še malo vztrajali ... Ste želeli izvedeti, ali se nam bo izšlo? Ali imamo dovolj poguma, da bi se nam izšlo? Dokler bo moralo pasti toliko ljudi, umreti za idejo, dokler bomo vse te smrti dojemali kot nujno kolateralno škodo, nismo vredni besede ljubezen. Kot v najbolj bednem krimiču, kičasti trivialki, se bo končala ta predstava, brez jasne dramaturške linije *Smeh*. – ah, ljudje, jasnost je precenjena vrlina! –, svet se bo zaključil in sesul vase. Med seboj se bo pobilo nekaj rund agamemnonov, a se bodo znova zaplodili doviljam mrtvih rodov. V strahotnih krčih bodo umrle zliftingirane klitajmestre, sodobne ifigenije bodo še naprej ugajale in z veseljem predajale življenje na oltarje kulturnih očetov, ki ne priznavajo neodvisnega duha. Morda pa je res lažje ostati na samotnem otoku, ob morju, polnem grozečih čekanov, morskih psov ... Bila sem moteča, ker sem bila živa. Ker nisem hotela pristati ... v varnem ... ker nisem hotela pristati na vse to ... »Raje smrt kot genocid vaše marmelade ...« Morda bo prišel dan, ah, spet prihodnjik – še ena spolzka kategorija –, *Smeh*. ko se bodo ženske dvignile ... in ne le pod nebo ... Dvignile se bodo nad razslojevanje, nad ločevanje, nad lakoto in klanje, nad primerjanje in trgovanje ... Prišel bo dan, ko besede *zmaga* ne bo več najti v slovarjih, kajti ko izrečem *zmaga*, moram nujno reči *vojna* ... Prišel bo dan, ko se bo moški dvigal nad žensko le v svobodnem preletu in v iskanju poljuba, prišel bo dan, ko bodo lahko očetje jokali in se po mili volji igrali kavbojce in indijance, in vsi bodo preživeli, ker bo le igra ... Prišel bo dan, ko bo sestra nehala dvigovati roko nad sestro, brat nad brata. Ko se z besedo *moški* in z besedo *ženska* ne bomo več obojestransko zmerjali, ko se človek ne

bo več vzpenjal nad človeka, ljudje nad naravo. Prišel bo ta dan ali pa nas ne bo več ... Ne, nisem pristala, prisilno nisem nikoli pristala. Ker jaz ne pristajam na prisilo ... Sem ljubila? Ne vem ... Letela sem. In moja smrt ni bila še nikoli tako živa, kot je danes ... Svobodna ne smem živeti. Ujeta ne morem živeti. Umreti nočem.

Konec